

Tečajni ispiti u leskovačkoj gimnaziji u periodu 1945–1958

U istraživanju se prati rad leskovačke gimnazije u periodu 1945–1958. godine, odnosno, od završetka Drugog svetskog rata do donošenja Opšteg zakona o školstvu. Pažnja je posvećena tečajnim ispitima, njihovoj strukturi i sadržaju, kao i formalnom uspehu učenika na njima. Detaljnije se analizira viši tečajni ispit koji se tada polagao na kraju gimnazijskog školovanja. Istraživanje se oslanja na arhivsku građu Istarskog arhiva u Leskovcu, čiji najznačajniji deo čine zapisnici sa sednica nastavničkog saveta i zapisnici sa tečajnih ispita. Analizirani podaci odlikavaju probleme u samoj Gimnaziji, ali i opšte promene u školskom sistemu u periodu kad se on prilagođavao novim društvenim okolnostima. Izgleda da se ni učenici ni nastavnici nisu lako prilagođavali čestim promenama školskog sistema svojstvenim za ovaj period. Variranje uspeha na završnom tečajnom ispitu ukazuje na neujednačenost rada, kao i na neusklađene kriterijume nastavnika.

Uvod

U godinama posle Drugog svetskog rata školstvo je bilo jedna od oblasti društva koje je jugoslovenska vlast nastojala da reformiše. Novouspostavljena vlast je ukazivala na nerazvijeno predratno školstvo, čija je posledica bila veliki broj nepismenih ljudi (Klemenović i Milutinović 2002: 55). Osim toga, školstvo se suočilo sa nedostatkom prostorija i materijala za rad (udžbenici i školski pribor), kao i sa nedostatkom stručnog kadra. Kada su u pitanju gimnazije, ovaj

period karakterišu razne reforme koje su bitno uticale na školovanje učenika. U neke od tih reformi spadaju i one o obaveznom sedmogodišnjem, pa osmogodišnjem školovanju, kao i reforme kojima se u gimnazijama smanjivao broj razreda da bi nastale osnovne osmogodišnje škole (Bondžić 2010: 94). Učenici gimnazija su na kraju četvrtog (od 1948. i trećeg razreda) polagali niži tečajni ispit, a na kraju osmog razreda viši tečajni ispit.

Ovo istraživanje prati rad leskovačke gimnazije u periodu 1945–1958. godine, odnosno, od završetka Drugog svetskog rata do donošenja Opšteg zakona o školstvu, kojim gimnazije postaju četvorogodišnje škole opšteg obrazovanja sa zadatkom da produbljuju znanja iz prirodnih i društvenih nauka, kao i opštetehtičkog obrazovanja (Trebješanin i dr. 1979: 470). Posebno su obrađeni tečajni ispiti, njihova struktura i sadržaj, kao i formalni uspeh učenika na njima. Najveća pažnja posvećena je višem tečajnom ispitu koji se tada polagao na kraju gimnazijskog školovanja.

Istraživanje se najvećim delom oslanja na arhivsku građu koja se nalazi u Istarskom arhivu u Leskovcu. Najznačajniji deo ove građe su zapisnici sa nastavničkog saveta i zapisnici sa tečajnih ispita koji su se održavali u Gimnaziji. Pored arhivske građe, izvor za ovaj rad predstavljaju i leskovačke nedeljne novine Naša reč, kao i kazivanja savremenika Dragoljuba Stojanovića, koji je u datom periodu bio učenik ove škole. Što se literature tiče, najvažniju referencu predstavlja monografija *Sto godina leskovačke Gimnazije*, grupe autora. Ona govori o periodu od osnivanja Gimnazije do 1979. godine, opisujući razvoj škole, odnosno značajne promene koje su je zadesile i kako je tekao njen rad.

Dušica Stojanović, Jovana Diskića 8, Leskovac, učenica 3. razreda, Gimnazija Leskovac

Gimnazija u Leskovcu nakon Drugog svetskog rata

U posleratnom periodu nastava se izvodila u teškim uslovima. Tada je u Jugoslaviji od skoro 11000 škola uništena ili oštećena polovina (Pavlović 2003: 290). Nije bilo dovoljno prostorija za školovanje dece, kao ni za opismenjavanje starijih koje se tada intenzivno sprovodilo putem analfabetskih tečajeva koji su se organizovali neposredno nakon rata. Namera nove vlasti bila je da što veći broj škola počne sa radom. Zbog toga je više finansijskih sredstava izdvajano za prosvetu i kulturu (Petranović 1980: 516), pa je u periodu od 1946. do 1947. godine u FNRJ bilo 12447 osnovnih, srednjih i viših škola (Pavlović 2003: 290).

Rad Gimnazije u Leskovcu dodatno je bio otežan zato jer je zgrada škole bila srušena tokom bombardovanja Leskovca 6. septembra 1944. godine. Iz tog razloga se od 29. novembra 1944. do 19. marta 1945. godine nastava održavala u zgradi Ženske zanatske škole, nakon čega se Gimnazija premešta u današnju OŠ „Josif Kostić“ (Trebješanin i dr. 1979: 384–385; Miljković 1988: 131). U prostorije koje su bile na raspolaganju bilo je teško smestiti veliki broj učenika. Školske 1944/45. godine u leskovačku gimnaziju upisalo se 1900 učenika (Naša reč, 7. 4. 1945, str. 4), naredne školske godine 2300 (Naša reč, 22. 9. 1945, str. 3), a 1946/47. primljeno je 2200 učenika (Naša reč, 21. 9. 1946, str. 2). Kako je broj učenika bio veliki, rastao je i broj odeljenja, posebno u nižim razredima. U njima je često bilo oko deset ili više odeljenja istog razreda. Neki od primera su 1952. godina, kada je u školi bilo 27 odeljenja, od toga 15 u najnižem, IV razredu (IAL, VMGL, K-2, F-2/2, Zapisnik 2), kao i 1955. godina (U Jugoslaviji su se pedesetih godina postepeno ukidali niži razredi gimnazije i priključivali osnovnim školama, pa tako postoje razredi IV-VIII), kada je bilo 30 odeljenja, a u VI razredu 10 (IAL, VMGL, K-3, F-1/3, Zapisnik 3). U zapisniku sa sednice nastavničkog saveta od 8. septembra 1951. navodi se da se IV razred deli na 15 odeljenja, a postoje podaci i da su neka odeljenja brojala oko pedeset učenika (IAL, VMGL, K-2, F-2/2, Zapisnik 1).

Školstvo u posleratnom periodu suočavalo se i sa nedostatkom stručnog nastavnog kadra. Broj

nastavnika u Jugoslaviji smanjio se skoro za četvrtinu, kako u osnovnom, tako i u srednjem i visokom školstvu (Bondžić 2008: 392). Veliki problem predstavljala je nestručnost postojećeg nastavnog kadra. Na mestu nastavnika fizike u leskovačkoj gimnaziji uvek se tokom ovog perioda nalazio nastavnik čija je struka bila matematika. Što se tiče matematike, bilo je stručnih nastavnika, ali zbog nedostatka nastavnog kadra matematiku su često predavali učitelji, pa i oni nastavnici čija je struka bila jugoslovenska književnost (Izveštaj za školsku 1946/47. godinu, 1947: 12–13). Ono što se još ističe kao faktor koji je uticao na smanjenje kvaliteta obrazovanja je i prezauzetost nastavnika. U prvim posleratnim godinama nastavnici leskovačke gimnazije su izvodili nastavu u određenim nižim gimnazijama u okrugu s obzirom na to da je u tim školama nedostajao nastavni kadar (Grozdanović 1987: 148; Zonjić 1970: 53).

Tadašnje školstvo nije moglo da funkcioniše pravilno i zbog nedostatka udžbenika. Kao razlog za to navodi se nedostatak papira (Konferencija prosvetnih radnika 1945: 53). Zbog nedostatka udžbenika nastavnici leskovačke gimnazije su bili prinuđeni da učenicima diktiraju lekcije. Ako je i bilo udžbenika za neki razred, oni su, prema mišljenju tadašnjih nastavnika, bili preopširni i loše prevedeni sa ruskog jezika. Gradivo iz takvih udžbenika učenici nisu mogli dobro da razumeju. Izvođenje nastave bilo je otežano i zbog toga što učenici često nisu imali osnovni pribor za rad – sveske za pisanje, a ni lenjire i šestare za geometriju.

Učenici često nisu mogli da priušte ni osnovne stvari za život. Za one učenike koji nisu imali dovoljno finansijskih sredstava, sakupljao se novac da bi mogli da se hrane u školskoj kuhinji. Bilo je i onih učenika koji su živeli u svojim domovima, ali nisu imali uslove za učenje. Neki od učenika živeli su kao podstanari u gradu, jer su njihova sela bila udaljena više desetina kilometara. Prema rečima savremenika, često su stanovanje plaćali u naturi – roditelji učenika su stanovancima davali određenu količinu poljoprivrednih proizvoda ili drva za ogrev.

Nastavni kadar pokušavao je da na različite načine otkloni navedene probleme i poboljša obrazovanje učenika. Organizovani su sastanci stručnih aktiva na kojima se raspravljalo o or-

organizaciji časova, školskom gradivu, nabavljanju udžbenika. Sve odluke sa tih sastanaka bile su razmatrane i na sednicama nastavničkog saveta. Nestručnost nastavnika pokušali su da reše tako što je svaki nestručan nastavnik posećivao časove onog stručnog i obrnuto. Na taj način bi nastavnici međusobno usvajali i usklađivali metode rada. Sednica od 18. januara 1953. godine govori da je dotadašnje posećivanje časova bilo nedovoljno (IAL, VMGL, K-2, F-2/2, Zapisnik 3). Časove je posećivao i direktor škole, pa kasnije na sednicama nastavničkog saveta iznosio svoja zapažanja o načinu izvođenja nastave. Problem u izvođenju nastave predstavljalo je i to što su mnogi nastavnici veći broj časova trošili na predavanje lekcija, dok je za ispitivanje i utvrđivanje gradiva ostajalo malo vremena, pa su učenici bili pasivni na časovima.

O kvalitetu nastave i uspehu učenika izveštavani su izaslanici Saveta za prosvetu i kulturu NR Srbije koji su, nakon što izraze nezadovoljstvo po pitanju rada škole, na isti način kao i direktor škole savetovali nastavnike šta da učine da uspeh bude bolji. Jedan od saveta za poboljšanje nastave u oblasti prirodnih nauka bio je izvođenje eksperimenata. Da Gimnazija u Leskovcu nije bila jedina koja se suočavala sa ovim problemom, vidi se na osnovu podatka da se u Jugoslaviji zbog nestručnosti nastavnika eksperimenti u školama nisu izvodili (Bojović 2004: 85). Kada je u pitanju Gimnazija u Leskovcu, iz zapisnika sa sednica nastavničkih saveta može se saznati da nastavnici nisu u potpunosti poštovali taj savet (IAL, VMGL, K-3, F-1/3, Zapisnik 2).

Situacija sa nedostatkom prostorija za rad menja se 1954. godine kada se donosi Investicioni plan kojim se Gimnaziji obezbeđuju finansijska sredstva. Povećan je broj prostorija, škola je opremljena materijalom za rad, a i broj učenika je bio manji, s obzirom na to da je tada bilo četiri razreda u Gimnaziji (Trebješanin i dr. 1979: 447). Osim toga, više nema ni problema sa nedostatkom udžbenika: u gradske knjižare udžbenici stižu 1956. godine (Naša reč, 25. 8. 1956, str. 4).

O formalnom uspehu učenika tokom školske godine saznaje se na osnovu izveštaja koje su razredne starešine podnosile nastavničkom savetu. Ovaj uspeh karakteriše se većim brojem slabih ocena u odnosu na pozitivne posle prvog

klasifikacionog perioda (može se izjednačiti sa današnjim tromesečjem). Taj broj se smanjivao na kraju prvog polugodišta, kao i na kraju školske godine, kada su nastavnici učenicima masovno popravljali ocene da bi se smanjio broj onih sa slabim ocenama, odnosno broj onih koji neće preći u sledeći razred (IAL, VMGL, K-3, F-1/3, Zapisnik 1). Prosečno je polovina učenika u većini odeljenja imala bar jednu slabu ocenu.

Tečajni ispiti

Učenici Gimnazije koji na kraju školske godine nisu imali slabe ocene polagali su tečajni ispit. Niži tečajni ispit polagali su učenici četvrtog razreda, a od 1948. godine i učenici trećeg razreda. Učenici su polagali ovaj ispit da bi mogli da pređu u sledeći razred. Viši tečajni ispit polagali su oni učenici osmog razreda koji su želeli da imaju svedočanstvo o završenoj srednjoj školi. Tečajne ispite su polagali redovni i vanredni učenici. Vanredni učenici su obično bili oni koji iz nekog razloga nisu uspeli da završe školovanje, tzv. prestareli učenici. Bilo je i dosta onih koji su polagali kao vanredni učenici zato što su bili isključeni iz škole, ili su bili odbijeni na godinu dana sa tečajnog ispita zbog slabih ocena koje su dobili kada su prethodni put polagali taj ispit. Oni su te ispite polagali zajedno sa redovnim učenicima, u junu, nakon završene školske godine. Ukoliko je vanredni učenik trebalo da polaže neki drugi razred, a ne tečajni ispit, tada je učenik polagao tokom školske godine (IAL, VMGL, K-5, F-1/5, Zapisnik 1). Najveći broj učenika se za polaganje tečajnih ispita prijavljivao u junu. U jesenjem roku (najčešće krajem avgusta ili početkom septembra) polagali su oni učenici koji iz opravdanih razloga nisu to mogli da učine tokom juna, ili oni koji su polagali popravni ispit. Ako učenici koji ispite polažu u jesenjem roku ne bi uspeli da ih polože u tom periodu, onda su ih ponovo polagali u oktobru (IAL, VMGL, K-7, F-2/7, Zapisnik 3).

Ispiti su se sastojali iz pismenog i usmenog dela. Tokom godina polagali su se različiti predmeti. Polaganje celokupnog tečajnog ispita trajalo je nekoliko dana, jer je za polaganje svakog od ovih predmeta bio određen poseban dan. Satnica polaganja ispita nije bila strogo određena. Zavisila je od broja prijavljenih učenika, tako da

su, prema zapisnicima sa sednica koji su vođeni tokom polaganja ispita, pismeni ispiti trajali i do pet sati, a usmeni deset ili petnaest minuta po učeniku. Ocene učenika sa ispita unosile su se u tabelarne preglede koji se nalaze u knjigama zapisnika (IAL, VMGL, K-7, F-1/7, Zapisnik 1).

Kada je u pitanju niži tečajni ispit, pre polaganja bi se odlični učenici oslobodili polaganja celokupnog ispita. Ponekad su se ispita oslobađali i vrlo dobri učenici. Srpski jezik se uvek polagao i u pismenom i usmenom delu. Predmeti koji su se samo usmeno polagali bili su: ruski jezik, istorija, geografija, matematika, fizika i hemija. Što se tiče uspeha koji su učenici ostvarili, može se reći da je bio zadovoljavajući, jer je više od polovine učenika uspešno polagalo ispit. Školske 1945/46. godine je 64% učenika položilo ispit, a naredne godine 73% učenika. Školske 1947/48. godine niži tečajni ispit savladalo je 91% učenika, dok je 1949. godine bilo 92% uspešnih (IAL, VMGL, K-5, F-1/5, Zapisnik 2). Učenici su bili uspešni i 1950. godine, kada je 87% učenika položilo ispit, kao i 1951. kada je bilo 89% uspešnih (IAL, VMGL, K-5, F-1/5, Zapisnik 3).

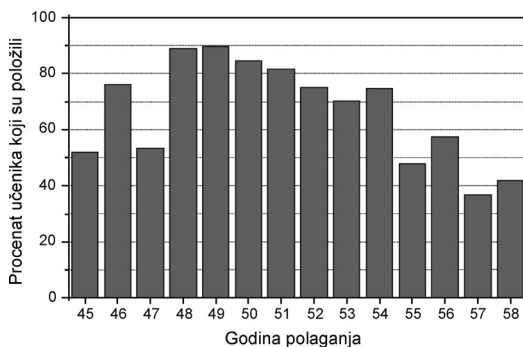
Prema kazivanjima savremenika, Dragoljuba Stojanovića, tadašnjeg učenika ove škole, niži tečajni ispiti nisu se uvek odvijali regularno. Tako, na primer, na usmenom delu ispita neki od nastavnika koji su bili u ispitnoj komisiji pokazivali su svoju bolećivost prema učenicima. On tvrdi da kada neko od učenika ne bi znao da odgovori na pitanje sa papira koji je odabrao, nastavnik bi prilazio i krišom zamenio pitanje tom učeniku.

Niži tečajni ispit ne prikazuje pravi uspeh svih učenika zato što su se za polaganje ispita prijavljivali oni koji su želeli da pređu u naredni razred. Osim toga, učenici koji su imali slabu ocenu i morali da polažu popravni ispit, nisu mogli da se prijave za tečajni ispit. Tokom ovih godina broj onih koji su polagali popravni ispit ili su bili odbijeni na godinu dana se smanjivao. Iz zapisnika možemo saznati da je taj broj najčešće bio oko deset učenika po odeljenju do 1947. a u narednim godinama on se prepolovio. Na osnovu podataka o popravnim ispitima može se primetiti da su među predmetima koji su predstavljali najveći problem učenicima na tečajnom ispitu bili srpski jezik, fizika, matematika i istorija.

Viši tečajni ispit

Viši tečajni ispit razlikovao se od nižeg po tome što su učenici osmog razreda polagali pismeni i usmeni deo iz srpskog, ruskog jezika i matematike. Bilo je slučajeva kada su neki učenici umesto ruskog jezika polagali francuski, nemački ili engleski jezik. Među predmetima koji su se polagali samo usmeno bili su: istorija, fizika, hemija i biologija. Nakon pismenog dela utvrđivao se uspeh učenika u tom delu ispita. Tada su se oni učenici koji su ostvarili odličan uspeh na pismenom delu oslobađali polaganja usmenog dela. Osim takvih učenika, bilo je i onih koji su zbog slabih ocena na pismenom delu morali da kasnije polažu popravni ispit, ili su bili odbijani na godinu dana od polaganja ispita, u zavisnosti od toga koliko su se slabo pokazali na prvom delu tečajnog ispita. Tokom ovih godina najčešće bi većina prijavljenih učenika položila celokupan ispit. Iz datog prikaza (slika 1) može se po godinama videti udeo učenika koji su položili viši tečajni ispit. Prikaz obuhvata i Mušku i Žensku gimnaziju, kao i Višu mešovitu gimnaziju, kada su ove dve škole bile spojene (1945–1947; 1951–1958).

Viši tečajni ispit, kao i niži, pruža sliku o formalnom uspehu samo onih učenika koji su se za isti prijavili, a među njima mogli su biti samo oni koji nemaju nijednu slabu ocenu. Međutim, rezultati ispita mogu biti i pokazatelj kvaliteta obrazovanja učenika koji su polagali ispit. Školske 1954/55. godine uspeh na nivou škole nije bio zadovoljavajući, jer je prosečno deset učenika po odeljenju polagalo popravni ispit, ne računajući one učenike koji su ponavljali razred. Bilo je u proseku pet učenika po odeljenju koji su bili određeni za ponavljanje (Izveštaj za školsku 1954/55. godinu, 1955: 17-24). Kao što se može videti iz prikaza, uspeh učenika na Višem tečajnom ispitu 1958. nije bio zadovoljavajući, a na isti način može se opisati i uspeh celog razreda. Prema zapisniku sa sednice nastavničkog saveta, koja je održana 23. maja 1958. godine, od ukupnog broja učenika 37% je završilo razred sa pozitivnim uspehom i otišlo na polaganje tečajnog ispita. Tada su učenici petog i šestog razreda završili sa vrlo dobrim uspehom, dok je srednja ocena kod sedmog i osmog razreda bila 3. Od 171 učenika VIII razreda, 105 njih je bilo sa

Slika 1. Prolaznost učenika na višem tečajnom ispitu

Figure 1. Percentage of students who passed the final exams by year

slabim uspehom (IAL, VMGL, K-6, F-2/6, Zapisnik 1). Od toga, ni polovina nije položila tečajni ispit zajedno sa privatnim učenicima (Privatni učenici su polagali tečajne ispite zajedno sa redovnim učenicima, pa se i oni ubrajaju u ove podatke).

Na ovom tečajnom ispitu, učenici su imali najviše problema sa srpskim jezikom, posebno prvih godina nakon Drugog svetskog rata, kao i sa matematikom. Prvih godina posle rata često su na popravnom ispitu polagali i dva predmeta. U periodu od 1946. do 1955. godine srpski jezik je za učenike predstavljao veliki problem. To se vidi po tome što je u zapisnicima za ove godine neizostavno pored imena učenika stajalo da polaže srpski jezik. Među predmetima koji su im predstavljali problem bili su i matematika, fizika i hemija. Situacija je bila bolja sa biologijom, ali i sa hemijom u jednom periodu. Nastavnici tih predmeta su na sednicama isticali napredak kod učenika i aktivan rad na času.

O regularnosti višeg tečajnog ispita može se saznati na osnovu iskaza izaslanika Saveta za prosvetu i kulturu, koji je unet u zapisnik sa tečajnog ispita kome je izaslanik prisustvovao. Prema njemu, učenici su koristili razne ceduljice, tuđe radove, kako bi sebi obezbedili što bolju ocenu iz određenog predmeta (IAL, VMGL, K-7, F-2/7, Zapisnik 2). Iskaz se potvrđuje i time što su učenici koji su imali odlične ocene na pismenom delu ispita, na usmenom delu dobijali slabe ocene.

Nakon tečajnog ispita održavale su sednice nastavničkog saveta kojima su prisustvovali referenti za srednje i stručne škole, inspektori Saveta za prosvetu i kulturu NR Srbije. Na tim sednicama se raspravljalo o uspehu učenika i radu škole. Pomenuti referenti i inspektori su uvek izražavali nezadovoljstvo radom škole, čak i onda kada su nastavnici isticali napredak u odnosu na prethodni period (IAL, VMGL, K-7, F-2/7, Zapisnik 1).

Diskusija i zaključak

Na osnovu načina na koji su učenici polagali ispit, kao i na osnovu polaganih predmeta, možemo reći da polaganje ispita nije predstavljalo samo formalnost. Relativno dobar prosečan uspeh na ovim ispitima može se objasniti time što su se za polaganje prijavljivali samo učenici koji nisu imali nijednu slabu ocenu na kraju školske godine.

Što se tiče višeg tečajnog ispita, na osnovu grafikona (slika 1), mogu se uočiti tri perioda: 1945–1947, 1948–1954. i 1955–1958. godine. Neujednačenost uspeha karakteristična je za prve tri posleratne godine. Moglo bi se pripisati tome što se kolektiv prilagođavao posleratnim uslovima za rad. Osim toga, kao jedan od faktora mogao bi biti i kriterijum nastavnika koji je u predratnom periodu možda bio na višem nivou. Nakon toga dolazi period kada učenici uspešno polažu viši tečajni ispit. U tom periodu Viša mešovita gimnazija biva podeljena na Mušku i Žensku gimnaziju, koje se opet spajaju 1952. godine. Bolji uspeh učenika može se objasniti time što je početkom 1949. godine Gimnazija dobila novu zgradu i biva premeštena iz zgrade osnovne škole. Pored toga, u toku školske 1951/1952. godine donosi se Zakon o obaveznom osmogodišnjem školovanju kojim je počelo postepeno ukidanje nižih razreda, a samim tim se i broj učenika u školama smanjivao (Trebješanin i dr. 1979: 404–406, 445). Zanimljiv je period 1955–1958. kojeg karakteriše neujednačen i приметно slabiji uspeh učenika na tečajnom ispitu. Tada je nova zgrada Gimnazije pružala učenicima bolje uslove za rad. Međutim, poslednjih godina ovog perioda obrazovanje učenika remeti smenski rad, jer su zgradu koristile i Ekonomska srednja škola, Škola učenika u

trgovini, kao i učenici dve osnovne škole (Trebešćanin i dr. 1979: 452).

Uspeh koji su učenici ostvarili na tečajnim ispitima mogao bi biti pokazatelj stanja školstva u Jugoslaviji. Sliku stanja školstva upotpunjuje podatak da je tokom školske godine više od polovine učenika imalo slabe ocene. Tokom istraživanog perioda javljale su reforme koje su imale ulogu da izmene i unaprede školski sistem. Tu se pre svega misli na reforme o obaveznom sedmogodišnjem i osmogodišnjem školovanju, deobu Više mešovite gimnazije na Mušku i Žensku, kao i smanjenje broja razreda u gimnazijama. Može se reći da istraživani period predstavlja pokušaj da se unapredi školski sistem. Međutim, izgleda da se ni učenici ni nastavnici nisu mogli prilagoditi čestim promenama školskog sistema. Variranje uspeha ukazuje na neujednačenost rada, kao i na neusklađene kriterijume nastavnika.

Zahvalnost. Zahvaljujem se Istorijskom arhivu u Leskovcu na ustupanju arhivske građe. Zahvaljejem se Narodnom muzeju u Leskovcu na ustupanju nedeljnih novina „Naša reč“, kao i Dragoljubu Stojanoviću, savremeniku istraživanog perioda.

Izvori

IAL, VMGL K-1, F-3/1. Istorijski arhiv Leskovac, fond Viša mešovita gimnazija Leskovac, kutija 1, fascikla-3/1: Zapisnik sa sednice nastavničkog saveta 10. 04. 1948.

IAL, VMGL K-2, F-2/2:

1. Zapisnik sa sednice nastavničkog saveta 08. 09. 1951.
2. Zapisnik sa sednice nastavničkog saveta 25. 08. 1952.
3. Zapisnik sa sednice nastavničkog saveta 18. 01. 1953.
4. Zapisnik sa sednice nastavničkog saveta 21. 06. 1953.

IAL, VMGL, K-3, F-1/3:

1. Zapisnik sa sednice nastavničkog saveta 04. 12. 1954.
2. Zapisnik sa sednice nastavničkog saveta 08. 09. 1955.

IAL, VMGL, K-3, F-2/3:

1. Zapisnik sa sednice nastavničkog saveta 16. 01. 1956.
2. Zapisnik sa sednice nastavničkog saveta 23. 11. 1956.
3. Zapisnik sa sednice nastavničkog saveta 14. 01. 1957.

IAL, VMGL, K-5, F-1/5:

1. Zapisnik sa sednice nižeg tečajnog ispita 15. 06. 1946.
2. Zapisnici sa sednica nižeg tečajnog ispita 06. 09. 1946; 22-23. 09. 1946; 30. 10. 1946.
3. Zapisnici sa sednica nižeg tečajnog ispita 09-15. 06. 1949; 31. 08. 1949.

IAL, VMGL, K-6, F-2/6: Zapisnik sa sednice nastavničkog saveta 23. 05. 1958.

IAL, VMGL, K-7, F-1/7: Zapisnik sa sednice višeg tečajnog ispita 25. 07. 1945.

IAL, VMGL, K-7, F-2/7:

1. Zapisnik sa sednice višeg tečajnog ispita 15. 06. 1953.
2. Zapisnik sa sednice višeg tečajnog ispita 22. 06. 1955.
3. Zapisnik sa sednica višeg tečajnog ispita 14. 06. 1956; 26-28. 10. 1956.

Nedeljne novine *Naša reč*:

„Broj učenika u leskovačkoj gimnaziji“, br. 14, 1945.

„U Leskovačku gimnaziju upisalo se 2300 učenika“, br. 38, 1945.

„U leskovačku gimnaziju upisano je 2200 učenika“, br. 38, 1946.

„Najzad udžbenici su stigli“, br. 5, 1956.

Konferencija prosvetnih radnika Srbije, Vojvodine i Kosova i Metohije 1945. Beograd

Izveštaj za školsku 1946/47. godinu, 1947. Leskovac

Izveštaj za školsku 1955/56. godinu, 1956. Leskovac

Izveštaj za školsku 1954/55. godinu, 1955. Leskovac

Literatura

Bogavac T. 1980. *Školstvo u Srbiji na putu do reforme: razvoj škola 1945–1975*. Beograd: Institut društvenih nauka, Centar za sociološka istraživanja

Bojović S. D. 2004. Gimnazija posle Drugog svetskog rata – s naglaskom na prirodne nauke. *Pedagogija*, **59**: 4.

Bondžić D. 2008. Prosveta i nauka u Srbiji i Jugoslaviji 1945–1990. *Istorija 20. veka*, **26**: 2.

Bondžić D. 2010. Opismenjavanje u Jugoslaviji i Srbiji u periodu 1945–1950: nasleđe, ciljevi, tok, rezultati i nedostaci. *Andragoške studije*, **17**: 1.

Grozdanović D. A. 1987. *Prosveta, školstvo i kultura leskovačkog kraja 1944–1954*.

Leskovac: Biblioteka kulturnog centra „Milentije Popović”

Klemenović J. U., Milutinović J. M. 2002. Iskustva dosadašnjih reformi sistema vaspitanja i obrazovanja u našoj zemlji – I deo. *Pedagogija*, **40**: 4

Miljković J. 1988. *Slovo o mojoj školi*. Leskovac: Narodni muzej

Pavlović M. 2003. Školstvo u Srbiji 1945–1950. U *Obrazovanje kod Srba kroz vekove* (ur. R. Petković, P. V. Krestić, T. Živković). Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstava, str. 289-304.

Petranović B. 1980. *Istorija Jugoslavije 1918–1978*. Beograd: Nolit

Tanić D. 1972. *Leskovac i okolina*. Leskovac: Turistički savez

Trebješanin R., Dimitrijević S., Rakić H., Mladenović S. 1979. *Sto godina leskovačke Gimnazije*. Leskovac: Gimnazija „Stanimir Veljković Zele”

Zonjić T. 1970. *Razvoj školstva u Jablanici (1878–1968)*. Leskovac: Naša reč

Dušica Stojanović

The Final Exams in the Grammar School in Leskovac from 1945 to 1958

After the Second World War there were certain reforms which were supposed to improve the school system. Grammar school in Leskovac faced the same problems like most other schools in Yugoslavia, such as school material (text-books, school equipment), professional faculty and lack of classrooms. Furthermore, more than a thousand students were sharing the building with students from the local elementary school, since their building was demolished in the Second World War.

This research follows the work of the Grammar school in Leskovac. Special attention is paid to the structure and content of final exams, as well as the students' results on the exams in Grammar school. Students were taking exams at the end of the fourth grade (from 1948 at the end of the third grade as well) and at the end of the eighth grade. They were supposed to pass the first exam so they could attend classes the following year. After passing the second final exam, the students graduated.

The research is based on archival records of the Historical archive of Leskovac. The records of the sessions of the Teacher's council and the records of final exams represent the most important part of the archival records. The analyzed data reflects the problems in the Grammar school, as well as the general changes in the school system during the time it was adapting to the new social circumstances. It seems that neither students nor teachers could easily adapt to the frequent changes of school system characteristics for this period. The variance of students' results on final exams indicates the unevenness of work, as well as as uncoordinated criteria of teachers.